

ХОЛМСЬКИЙ ЄПИСКОП

МЕТОДІЙ ТЕРЛЕЦЬКИЙ

— 0 —

ЗМІСТ:

	Сторона
Вступ	3
Заснування столиці Холму	3
Незвичайна толеранція Українців	4
Прекрасні холмські церкви	5
Папська королівська корона	7
Католицизм холмщини	8
Єпископ Атанасій Пакоста	9
Гірки то були часи	11
Що сталося по смерті Пакости?	12

За дозволом церковної влади.

ВСТУП

Разом з прочими українськими землями на видівню нашого історичного буття рівночасно виступає сусідка Галицької Землі, стара і вродлива Холмщина. Заселена споконвіку туземним українським населенням, була й остане перлиною наших земель, дорогою серцю кожного Українця, окрасою Церкви, під крилами котрої виховувалась, зросла і скріпилась, за котру терпіла і досі терпить неповинні муки, звідсіж і названа "многострадалною."

ЗАСНУВАННЯ СТОЛИЦІ ХОЛМУ

Еже далеко до татарських набігів Холмщина жила своїм життям, спільно з іншими невідлучно, як українська земля. Наш старий літописець з Галицько-Волинської Літописі згадує чимало разів Холмщину і Холмцаків, так названих від горбоковатого виду тої землі, а горб звать "холм" --- звідси й назва цілости.

Навіть Татари під проводом Батія, що був бичем і пострахом світа, не змогли зруйнувати міста Холму. Тим тішився наш король Данило, раділи люди.

Чого однак негодні були доспіти Татари, зробила якась "проклята баба," бо так називає її літописець і оповідає, як в році 1255 "загорівся Холм через прокляту бабу". Не подає ближче, що це була за одна та баба, однак каже, що полум'я і заграва були такі великі, що вогонь видно було по цілім краю, "навіть зі Львова" і скрізь "по белзьких полях", а роз-

топлена долівка з міді й олова в холмській церкві св. Івана плила, “як смола”.

Наш літописець так коротко оповідає про саме заснування того прегарного міста Холму. “Як Данило їздив по полі і займався ловами, побачив красне місце залісене на горі, а кругом поле і спитав туземців: “Як називають це місце?” Вониж відповіли: “Його імя Холм!” І полюбив це місце і подумав, щоб тут збудувати малий город. Так обіцяв Богу і святому Іванові Золотоустому, що збудує в його імя церкву. І збудував малий город. А побачивши, що Бог помагає і св. Іван поспішає, збудував інший город, котрого навіть Татари негодні були здобути, коли то Батій заняв всю українську землю. Тоді то спалили церкву св. Тройці і знов відбудували.”

НЕЗВИЧАЙНА ТОЛЕРАНЦІЯ УКРАЇНЦІВ

Ми звикли дивитися на ті давні часи, як присипані порохом століть, а що старе і мало знає, то легко обмовити і в нього вложити свій зміст. Так новітнє безвірство і новітнє варварство обмовили і представили в своїм світлі старі часи, часто відібравши їм заслужений і правдивий блиск давньої шляхетности, якої бракує нинішнім часам.

В нинішніх днях з цього самого прадавнього нашого Холму варвари прогнали на основі договору в Ялті туземне українське населення, а московські їхні повелителі і захистники поспішили розвезти те нещасне населення світами, де як казав Шевченко “Сибір неісходимая.”

Однак наш король Данило і стара українсь-

ка влада поступала цілком інакше. Вони нині можуть стати прикладом для новітніх державних мужів, як ділом належить змагати і зберігати мир та добробут краю.

Каже наш літописець, що коли по татарським нападі відбудовано церкву св. Тройці, місто стало дальше зростати і мешканці багатіти. То вони не замкнули своїх границь і не видали законів про заборону приїзду, і не рабували Поляків з майна і життя, але ось що зробили: "Данило — зачав призивати захожих Німців і Русь, чужоземців і Ляхів. Так вони приходили день за днем, мелодь і майстри всілякі тікали від Татар, сідельники, лучники, тульники і ковалі заліза і міді і срібла. І стало життя, наповнили дворища, а навколо міста і села."

Так робив український король Данило і так робили старовинні Українці на своїй дідивщині в Холмській Землі. Не проганяли, а закликали і принимали в свою рідну хату, був мир і ласка.

Чи думали ці наші предки старі, що колись з їх рідкої землі нинішні зайди проженуть їхні покоління, вимордують цілі оселі, безвинних дітей і старців?

Такою чорною невдякою заплатили Поляки нашому народові за хліб і сіль.

ПРЕКРАСНІ ХОЛМСЬКІ ЦЕРКВИ

Данило не тільки дбав про матеріальний добробут своєї столиці і краю, він нарівні старався про добробут моральний через віру, котру утвердив руками Церкви. Тому будував многі церкви, а наш літописець наводить кілька

з них на взір і доказ, які незрівняно гарні й дорогоцінні були ці наші церкви, які люблені і шановані всіми.”

“Збудував церкву св. Івана, красну й гарну, а виглядала так: Чотири склепіння, а з кожного вугла перевід і оперті були на колюмнах, що представляли людські голови, які вирізбив один мистець. Вікна були три, прикрашені вітражами (мальоване скло). При вході у вівтар стояли дві колюмні з цілого каменя, а на них склепіння з верхом, де блистіли золоті зорі на лазуровім тлі. Поміст був вилятий увесь із чистої міді та олова, та блищав, як дзеркало. Було двоє дверей, прикрашених білим галицьким каменем і зеленим тесаним холмським, що їх вирізбив один мистець Авдій, а окраси були з усіх красок і золота. Перед ними був вирізблений Спас, а з північної сторони св. Іван так, що хто поглянув, то дивувався. Ікони привіз з Києва та прикрасив дорогоцінним каменем і золотом з перлами. Це були ікони Спаса і Пресв. Богородиці, що їх дала йому сестра Теодора і з монастиря Теодора приніс ікони, а з Овруча Стрітення від свого батька, чудно прекрасні, і погоріли вони в церкві св. Івана, тільки одна ікона св. Михаїла осталася з усіх чудових ікон. Дзвони привіз з Києва, інші тут виляв. Все те попалив вогонь.”

Крім наведених будував король Данило другі церкви на Божу славу і спасення душ. Будував щедро й прикрашував обильно, не щадив багатств на добру справу. І тому старина України така повна у віру та жертву.

“Засадив красний сад і збудував церкву в

честь святих Безсребренників. Має вона 4 колюми витесані з одноцільного каменя, на котрих стоїть верх.”

Колиж вогонь по причині татарського набігу та по причині тої нещасної якоїсь жінки понівечив труд, тоді Данило не впадає в зневіру, не закладає рук і не нарікає, але “помолився Богу, знов відновив церкву і поставив через єпископа Івана. Та знов помолився Богу і поставив город твердшим і вищим.”

Ось віра і чин з віри.

Через гомін століть предки давні учать нас, як поступати серед небезпек і недогід, не упадати на дусі, а відбудовувати. Молитися і будувати.

ПАПСЬКА КОРОЛІВСЬКА КОРОНА.

Св. Отець Папа Інокентій IV високо цинив працю нашого Данила, уважав його гідним найвищих почесей з рук католицької Церкви і покладав на нього великі надії, коли посилає свого посла Опіза і коронує Данила королівською короною в Дорогиччині під осінь 1253р.

Наш літописець так каже про це: “В тім часі прислав Папа шановних послів, що принесли вінець, скиптр і корону, цебто королівську гідність, зі словами: Сину, прийми від нас вінець королівства!”

Тим наша Галицько-волинська держава, тим наш прастарий Холм, тим наш нарід і його володар, як слушно замічував і завжди підчеркував покійний о. П. Божик, “зрівнялися з другими народами Західної Європи” — через

гідність і повагу.

Каже наш літописець коротко, що були труднощі навіть внутрі держави, а ізовні стояли хмари грізні — Татари. Та все таки “так він прийняв вінець від Бога, від Церкви святих апостолів і від престолу св. Петра, від отця свого Папи Інокентія і від усіх своїх єпископів.”

Ця корона до останніх часів переховувалася в музею перемиської капітули, в тих мурах старих, котрі тепер з ласки комунізуючої Варшави перейняли польські Кармеліти проти волі наших Владик і Церкви. Що сталося з безцінними скарбами нашої давнини, один Бог знає. Як би ми мали свою державу, оперту на силі моральній права і фізичній силі зброї, ми скоро віднайшлиб наші скарби і вони повинніб вернутися назад до своїх правних господарів, якими є наша Церква і наш народ.

КАТОЛИЦТВО ХОЛМЩИНИ

Нема й не може бути сумніву про те, що так Данило, як пізніші наші володарі Холмщини завжди гляділи на захід і визнавали католицьку віру, жили з духом західної цивілізації й культури.

Пізніший Владика Холму й один з найбільших патріотів України, Яків Суша, в своїм творі про “Труди Уніятів” згодом в XVII столітті згадує дії Холмщини і підчеркує католицтво цієї нашої землі.

Яків Суша пише так: “Коли йде про холмський єпископат, то він дивним Божим заря-

дженням почавши від Фльорентійського Синоду і від року 1440, рік потім, користується певними правами, звідки започатковано Унію і має привілей, даний Володиславом III Ягайловичем, королем угорським і польським, в Будимі 1443 року. Єпископи холмські зберігали, відновляли та потверджували цей привілей. Іменно за короля польського і князя литовського Олександра, 1540 року в Пйотркові. Відтак холмський єпископ Йона Сосновський потвердив цей привілей Унії за короля Жигмонта I в Кракові 1543 року. Те саме зробив знов холмський єпископ Захарія за короля Жигмонта Августа 1567 року. А коли настала Унія, тоді знов потвердили цей привілей другі єпископи аж до часів теперішнього короля. Для цієї Унії ревно трудився від самих початків єпископ Діонисій Збіруйський, як видно це з його протестації проти тих, котрі старалися киринити проти Унії. За його життя в холмській дієцезії ніде не було схизми. По нім настав Арсеній Андрієвський. Він майже всю дієцезію мав в єдності, мимо нагальних вибухів кирині схизми наводженої зі Львова і з Волині.”

ЄПИСКОП АТАНАСІЙ ПАКОСТА

“По нім слідував з нашого реформованого Рутським Чину Отців Василян, Атанасій Пакоста, муж вчений в божих і людських науках, один з найкращих правників нашої вітчизни. Бо коли ще був звичайним монахом в Мінську, заступаючи наставника, чудесним способом примирив схизматиків. Він то повідбирав

забрані вельможами монастирські добра так, що все добро монастиря в Мінську то його труд і голова. Коли став єпископом, то вельми чуйно проводив справі св. єдності в дієцезії. З одної сторони дбав про те, щоби захоронити дієцезію перед набігами схизматиків, а з другої щорічно обіжджав міста своєї дієцезії, чи вони королівські, котрих є в Холмщині найменше десять, чи це міста й місточка вельмож, а також поодинокі деканати і в них відбував соборчики. Через незгоди часу і покривдженя владик дійшло до того, що дієцезія була спустошена і обідніла. Єпископ холмський мав тільки одне село на удержання. Однак Атанасій знав, що його родич, сотник холмський і скарбник польського королівства Данилович, поза всім правом забрав два села. Щоби їх назад відібрати, ужив штуки. Післав туди священників з капітули, потайки на замок до тих сіл і так зайняли ці села чисто по гостинному, а потім їхню управу. Таким чином сам взяв в посілість згадані села. Коли про це дізнався скарбник, післав військо зі зброєю, щоби настрашити тих-гостей і вигнати. Однак Атанасій разом зі своїми священниками був доказом відваги. Він наказав узброїтися на грудях хрестом і боронитися до останку. Твердо заявив, що не скоріше вийде звідтам, хіба живим або мертвим витягнуть його за ноги. Так шість тижнів терпів облогу. Доніс королівським урядникам про свої права і скарбник настрашився. Погодився і відступив. І так холмський єпископат назад привернув ці два села.”

ГІРКІ БУЛИ ТО ЧАСИ...

Наведений опис свідчить про невідрадливі відносини, які завелися в нашій Церкві мимо всіх привілеїв і прав, які потверджували королі, а нехтували магнати. Справа була тим прикріша, що кривдили нашу Церкву і нарід люди своєї крові і костей. Не чужі, а Українці з походження, котрих кістки зачали обростати польським мясом і варшавське панство позавертале їм голови.

Одинокка Церква берегла останків наших прав і жадала звіту від перевертнів.

Подібне мало місце 1533 року за Жигмонта I, що забрав добра нашого холмського владыки, шоби ними вивінувати польського епископа Холму. Нашим епископом холмським був тоді Івасько Верещинський. Тим, що відбирив маетки нашої церкви був офіціял з Красностазу, Григорій Сосновський, рідний брат пані Верещинської, жінки брата владыки. Тоді нашому владыці забрали три села і нічого не помогли протести. Говорить про це сам польський історик Шайноха в книзі "Як Русь бідніла."

Ніхто інший, тільки рідні діти старої холмської землі, поділилися і стали одні проти других. А перевертні на польщину були найревнішими в кривді для рідної Церкви і народу, з котрого вийшли.

Казав з цеї нагоди В. Липинський, що це був "болісний акт" для землі холмської. А ще прикріший був тим, що то рідний брат брата "викидав зо землі."

Гіркі то часи і дотепна наука для поколінь. Берегти своєї гідности і постояти за своє. А

найгірше стогне і дзвенить залізо, коли в ковало бє також залізо.

З одної сторони велика українська толеранція, з другої захланність і нетерпимість чужинців, захожих на українську землю людей, котрі згодом витискають туземців з рідного їх порога, а першою кривдять Церкву і священство того народу, котрий їх гостинно прийняв. Через перевертнів набирають сили і їхніми руками виконують найгіршу роботу і найтяжчу кривду. Наука для поколінь, як себе стерегти на батьківщині.

ЩО СТАЛОСЯ ПО СМЕРТИ ПАКОСТИ?

Єпископ Суша оповідає, що якийсь час тільки тимчасово заряджували холмською столицею знамениті мужі, між ними самий пізніший митрополит Рутський. Він то висвятив на холмського єпископа старця, Теодора Мілешкевича. Але цей був такий старий і немічний, що буквально підчас свячень помер. По нім наступив Методій Терлецький, ЧСВВ. Цілий час владництва М. Терлецького є надзвичайно цікавий і повчаючий. Був це чоловік надзвичайно ревний, до того науковець, котрий вчився у Відні й Римі. Був місіонарем для українських поселенців в Угорщині, а також для Хорватів і Словінців. Був це один з тих рухливих і ревних про Божу славу та добро душ, що не вагався понести найвищі труди, невгоди, небезпеки і за Божою ласкою виказав великі успіхи в своїй праці.

Він дістав окремий мандат від Папи Урбана VIII з дня 25 марта 1629, коли Папа прийняв

Його на авдієнції і вислухавши звіт з місійної праці, захоплено сказав: "Мої Українці, через вас я наверну схід!" Ці історичні слова завжди звенять в душах нашої ідейної молоді. Вони хоч досі несповнені, ждуть ще на своє здійснення. Ми віримо, що український нарід колись здійснить ці провидінні слова у весь засяг і зміст їх творчости.

А труди й апостольська ревність єпископа Методія Терлецького в Холмщині варті окремої згадки й докладнішого огляду.

